

Uloga skrbnika u zaštiti osobnosti osobe lišene poslovne sposobnosti

UDK: 347.643

Sažetak

Odrasle osobe koje zbog duševnih smetnji ili drugih razloga nisu u stanju brinuti o vlastitim pravima, potrebama ili interesima, ili ugrožavaju prava i interese drugih osoba, mogu se lišiti poslovne sposobnosti, u potpunosti ili djelomice. Zaštita osoba lišenih poslovne sposobnosti ostvaruje se kroz obiteljskopравни institut skrbništva. Iako u sadržaj ovlasti i dužnosti skrbnika, zavisno o sudskoj odluci o lišenju poslovne sposobnosti, u pravilu pripada i briga o imovini, zaštita osobnosti odraslog šticećenika jedno je od najznačajnijih pitanja ljudskih prava osoba s duševnim smetnjama. Rad se bavi ovlastima, dužnostima i pravima skrbnika u zaštiti osobnosti odraslih šticećenika.

Ključne riječi: skrbništvo za odrasle osobe, poslovna sposobnost, zaštita osobnosti, ljudska prava osoba s duševnim smetnjama, status skrbnika

1. Uvod

Skrbništvo, kao oblik zaštite maloljetnih osoba bez roditeljske skrbi, punoljetnih osoba koje nisu sposobne brinuti o sebi i osoba koje nisu iz drugih razloga u mogućnosti štitići svoja prava i interese predstavlja izrazito značajan institut obiteljskog prava.² Značajnost se ogleda u regulaciji i primjeni ovog instituta s ciljem zaštite osoba koje to nisu u mogućnosti ostvariti same. Takva je zaštita potrebna jer navedene osobe mogu, zbog svog stanja, doći u nepovoljan položaj u odnosu na druge osobe ili skupine osoba. Institut skrbništva od iznimnog je značenja i u okviru djelokruga poslova centara za socijalnu skrb, naime upravo centri donose rješenja o imenovanju skrbnika, a time uvelike utječu i na sadržaj i kvalitetu zaštite šticećenika. Stoga će uloga centra za socijalnu skrb biti detaljnije pojašnjena u radu. Nadalje, povezano s osnovnim pojmovima napominjemo da je šticećenik osoba pod skrbništvom, a skrbnik je osoba koja brine o pravima i interesima šticećenika, koja ima osobine i sposobnosti za obavljanje skrbništva i koja pristane biti skrbnikom.³

¹ Ovaj prilog izmijenjeni je i dopunjeni dio dijela diplomskog rada Jasmine Džankić, pisan uz pomoć mentorice dr.sc. Ivane Milas Klarić, Katedra za obiteljsko pravo, Pravni fakultet u Zagrebu.

² Obiteljski zakon, NN 116/03., Zakon o izmjenama i dopunama Obiteljskog zakona, NN 17/04., Zakon o izmjeni Obiteljskog zakona, NN 136/04., Zakon o izmjenama i dopunama Obiteljskog zakona, NN 107/07. (dalje: ObZ 2007), čl. 149. st. 1.

³ M. ALINČIĆ, D. HRABAR, D. JAKOVAC-LOZIĆ, A. KORAĆ GRAOVAC, Obiteljsko pravo, Zagreb, 2007., str. 366.

U ovom radu bit će opisana uloga skrbnika u zaštiti osobnosti osobe lišene poslovne sposobnosti. Naglasak je stavljen na zaštitu osobnosti štićenika, dok je zaštita imovinskih prava tek načelno pojašnjena. Zaštiti osobnosti osobe lišene poslovne sposobnosti zakonodavac je, a tako i ovaj rad, pridao veću pozornost.

U dijelu skrbništva kao instituta obiteljskog prava bit će prikazana definicija i cilj skrbništva te određenje pojmova skrbnika i štićenika.

Osvrt na ranije uređenje obiteljskopravnog instituta skrbništva sadrži pregled razdoblja nakon 1978. do 2003. godine, a bit će prikazan i Obiteljski zakon 2003. godine u smislu prikaza novina u odnosu na Obiteljski zakon iz 1998. godine.

Nadalje će biti naznačena načela skrbništva, nadležnost u poslovima skrbništva i vrste skrbništva.

Pojam skrbnika, kao osobe koja brine o pravima i interesima (odraslog) štićenika bit će pojašnjena kroz određenje osobe skrbnika i njegov izbor. Prikazane su dužnosti skrbnika, a posebice ćemo se baviti onima koja se odnose na osobna prava štićenika i njihovu zaštitu. U poslovima skrbništva provodi se nadzor rada skrbnika, a vezano za njega postoji i odgovornost skrbnika. Također, reći ćemo nešto više i o pravima skrbnika.

Skrbništvo za osobe lišene poslovne sposobnosti prikazano je kroz osnovna pitanja i dvojbe instituta lišenja poslovne sposobnosti, odnosno kroz pitanja pretpostavki za lišenje poslovne sposobnosti te sam sudski postupak lišenja.

Specifičnost uloge skrbnika u zaštiti osobnosti osobe lišene poslovne sposobnosti predstavljat će središnji dio rada.

Skrbništvo kao institut obiteljskog prava je vrlo značajno i iz razloga što su, prema statističkim podacima razmjerno veliki dio osoba s duševnim smetnjama korisnici u sustavu socijalne skrbi, odnosno koji su kao posljedicu lišenja poslovne sposobnosti stavljeni pod skrbništvo.

2. Definicija i cilj skrbništva

“Skrbništvo je oblik zaštite maloljetnih osoba bez roditeljske skrbi, punoljetnih osoba koje nisu sposobne brinuti o sebi i osoba koje nisu iz drugih razloga u mogućnosti štiti svoja prava i interese.”⁴

Slično, skrbništvo je obiteljskopравни institut namijenjen zaštiti pojedinih zakonom određenih osoba kojim se postavlja ili nadomješta zakonski zastupnik koji daje pravno relevantne izjave volje u ime i za račun osobe pod skrbništvom. Poslovno sposobna je ona osoba koja ima sposobnost davati pravno relevantne izjave volje s kojima ona sudjeluje u pravnom prometu. U situacijama kada osoba nije u mogućnosti štiti svoja prava i interese, potrebno ju je zaštititi, a to se čini upravo obiteljskopravnim institutom skrbništva.⁵

2.1. Određenje pojmova skrbnik i štićenik

Obiteljski zakon propisuje kako su štićenici osobe pod skrbništvom.⁶

“Skrbnikom se imenuje osoba koja ima osobine i sposobnosti za obavljanje skrbništva i koja pristane biti skrbnikom.”⁷

⁴ ObZ 2007., čl. 149. st. 1.

⁵ ALINČIĆ *et al.*, *op. cit.* (bilj. 3), str. 365.

⁶ ObZ 2007., čl. 149. st. 2.

⁷ ObZ 2007., čl. 174. st. 1. Iz odredbe o pristanku jasno je da je uloga skrbnika dobrovoljna, što je svakako pozitivno jer umnogome jamči kvalitetu obavljanja skrbničke dužnosti. Ipak, to nije moguće očekivati kod skrbnika koji su djelatnici centara za socijalnu skrb jer obavljanje dužnosti skrbnika predstavlja sastavni dio posla za koji je

Skrbnik se postavlja na temelju rješenja centra za socijalnu skrb, a iznimno drugog nadležnog tijela.⁸

2.2. Osvrt na ranije uređenje obiteljskopravnog instituta skrbništva

2.2.1. Razdoblje nakon 1978. do 2003. godine

Nakon 1978. godine, točnije od 1.1.1979. u primjeni je bio Zakon o braku i porodičnim odnosima⁹ koji je razlikovao pretpostavke (razloge) za potpuno i djelomično lišenje poslovne sposobnosti.¹⁰ Pretpostavke za potpuno lišenje poslovne sposobnosti morale su za posljedicu imati nesposobnost osobe da se sama brine o svojim pravima i interesima, bile su to duševna bolest i duševna zaostalost i drugi razlozi. Uz navedene, dodaju se prekomjerno uživanje alkohola ili opojnih droga, senilnost i drugi razlozi, kao pretpostavke za djelomično lišenje poslovne sposobnosti. Tijekom postupka, osobu se moglo zaštititi na način da joj se postavio privremeni staratelj kojemu je bio određen opseg njegovih ovlasti.¹¹

Obiteljski zakon iz 1998. godine donosi neke promjene u odnosu na Zakon o braku i porodičnim odnosima. Tako se uvode novi termini kao što su skrbništvo – skrbnik – štitičnik. U Zakonu se u istom odjeljku uređuje skrbništvo i roditeljska skrb za punoljetne osobe, a riječ je o odjeljku Skrbništvo i roditeljska skrb za punoljetne osobe. Nazivlje za osobe s duševnim smetnjama ostaje nepromijenjeno. Promjena je nastala i kod postavljanja privremenog skrbnika, koji se svakako postavlja od strane centra za socijalnu skrb u postupku lišenja poslovne sposobnosti. Privremeni skrbnik se obavezno postavlja kako bi se zaštitila prava i interesi osobe u postupku.¹²

2.2.2. Obiteljski zakon 2003. – novine u odnosu na Obiteljski zakon iz 1998. godine

Donošenjem Obiteljskog zakona 2003. godine izmijenjen je raspored poglavlja u zakonu.¹³ Time je ispravljena nelogičnost u rasporedu odredaba o skrbništvu koja je postojala u Obiteljskom zakonu iz 1998. i Zakonu o braku i porodičnim odnosima.¹⁴ Odredbe o skrbništvu se nalaze u petom poglavlju Obiteljskog zakona i raspoređene su na sljedeći način:

djelatnik centra plaćen. O pristanku za obavljanje dužnosti skrbnika v. više u: I. MILAS KLARIĆ, Pravni status skrbnika kao jamstvo zaštite ljudskih prava odraslih, doktorska disertacija, Zagreb, 2009, str. 334, 335.

⁸ Obz 2007., u članku 171. propisuje: "(1) Osobi kojoj je najmanje tri mjeseca nepoznato boravište ili nije dostupna, a nema punomoćnika, u postupcima koji su pokrenuti i vode se pred sudom ili upravnim tijelima, centar za socijalnu skrb imenovat će posebnog skrbnika samo po obavijesti suda ili upravnog tijela pred kojim se vodi postupak o njezinim pravima i interesima. (2) Osobama iz stavka 1. ovoga članka, pod uvjetima određenim posebnim zakonom, može postaviti skrbnika i tijelo pred kojim se vodi postupak. To tijelo dužno je bez odgode obavijestiti centar za socijalnu skrb koji prema tako postavljenom skrbniku ima sve ovlasti kao i prema skrbniku kojega je sam imenovao."

⁹ Zakon o braku i porodičnim odnosima, NN 11/78. Zakon je, s različitim izmjenama i dopunama bio u primjeni do donošenja Obiteljskog zakona iz 1998. godine.

¹⁰ I. MILAS, Obiteljsko pravo i socijalna skrb – međuovisnost u svjetlu razvoja instituta skrbništva za punoljetne osobe, Revija za socijalnu politiku, god. 12, br. 3, str. 301.-318.; op. cit., (bilj. 7), str. 309.

¹¹ MILAS, op.cit., (bilj. 7) str. 309.

¹² MILAS, op.cit., (bilj. 10), str. 311.

¹³ M. JELAVIĆ, u: M. ALINČIĆ, M. DIKA, D. HRABAR, M. JELAVIĆ, A. KORAĆ, Obiteljski zakon - novine, dvojbe i perspektive, Zagreb, 2003., str. 86.

¹⁴ NN /78, 45/89, 59/00.

1. Skrbništvo za maloljetne osobe
2. Skrbništvo i roditeljska skrb za punoljetne osobe
3. Skrbništvo za posebne slučajeve – poseban skrbnik
4. Skrbnik
5. Nadležnost i postupak u poslovima skrbništva

Jelavić ističe kako su u općim odredbama razrađena ustavna načela, definiran je pojam skrbništva i štitenika, pojašnjen je sadržaj skrbničke zaštite s obzirom na svaku vrstu skrbništva, određeno je kada skrbništvo prestaje, a određeno je i tko ostvaruje skrbničku zaštitu za štitenika.

Promjene zakona koje su se još dogodile 2004.¹⁵ i 2007.¹⁶ godine nisu izmijenile ovaj obiteljskopравни institut.¹⁷ Promjenama koje su nastupile 1. siječnja 2008. godine usvojena je norma prema kojoj skrbnik ne može za ime i račun štitenika sklopiti ugovor o dosmrtnom uzdržavanju. Time se odgovorilo na određene dvojbe koje su se pojavile u praksi.¹⁸ Kod ugovora o dosmrtnom uzdržavanju, vlasništvo imovine uzdržavane osobe prelazi na davatelja uzdržavanja trenutku potpisa i ovjere ugovora. Dakle, odmah, za prijelaz vlasništva ne čeka se smrt uzdržavane osobe. U toj činjenici valja gledati, u toj vrsti ugovora, i daleko veći rizik za uzdržavanu osobu.¹⁹ Tom se promjenom (skrbnik ne može za ime i račun štitenika sklopiti ugovor o dosmrtnom uzdržavanju) štiti osoba štitenika od mogućih zlouporaba koje je do te promjene mogao napraviti skrbnik ako bi za ime i račun štitenika sklopio ugovor o dosmrtnom uzdržavanju.

2.3. Načela skrbništva

Načela skrbništva izvode se iz Ustava²⁰ i odredaba zakona, a riječ je o načelima:

1. Primjerene skrbničke zaštite djeteta bez roditeljske skrbi te odrasle osobe s duševnim smetnjama²¹
 2. Društvene skrbi za osobe koje nisu u stanju brinuti o svojim pravima i interesima
- Primjerenost zaštite znači da se njome mora najprije zaštititi osobnost pojedinca kojem se pruža (osobna prava štitenika), a nakon toga i ostala prava. Zaštita od strane skrbnika mora biti prilagođena potrebama štitenika, a također mora biti takva da se njome mogu očuvati sposobnosti punoljetnog štitenika.²² Najveći broj osoba pod skrbništvom su osobe s duševnim smetnjama i ovisnici.²³ Svaka bolest zahtijeva poseban pristup liječenju, a i svaka osoba ima različite potrebe, čak i ako različite osobe boluju od iste bolesti i zbog toga se zaštita od strane skrbnika mora prilagoditi osobi koja mu je štitenik. S druge strane, zaštita treba biti takva da omogućuje osobi štitenika da, što je moguće više sama obavlja neke radnje, kako bi se očuvale njezine sposobnosti. Pri tome se misli na poslove svakodnevnog života, primjerice odijevanje, pripremanje obroka, odlazak u ku-

¹⁵ Zakon o izmjenama i dopunama Obiteljskog zakona, Narodne novine br. 17/2004., Zakon o izmjeni Obiteljskog zakona, Narodne novine br. 136/04.

¹⁶ Zakon o izmjenama i dopunama Obiteljskog zakona, Narodne novine br. 107/07.

¹⁷ ALINČIĆ *et al.*, *op. cit.*, (bilj. 13), str. 86.

¹⁸ I. MAJSTORVIĆ, O novoj izmjeni Obiteljskog zakona, Revija za socijalnu politiku, god. 15, br. 1, str. 97-99., *op. cit.* (bilj. 10) str.97.

¹⁹ M. PRPA, Ugovor o doživotnom i o dosmrtnom uzdržavanju, <http://www.odisej.biz/voxpopuli/kolumna/kolumna.asp?id=6>

²⁰ Ustav Republike Hrvatske, NN. 41/01 - pročišćeni tekst

²¹ ObZ 2007., čl .2. t. 3.

²² ALINČIĆ *et al.*, *op. cit.*, (bilj. 3) str. 372. Ovakvo određenje u skladu je s suvremenim zahtjevima međunarodnopravnih dokumenata za zaštitu odraslih s duševnim smetnjama. O međunarodnopravnoj zaštiti s posebnim osvrtom na Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom v. MILAS KLARIĆ *op. cit.* (bilj. 7), str. 28.-102.

²³ Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2006., 2007., 2008., vidi podatke *infra*.

povinu, naravno ako je osoba štíćenika za to sposobna, ali i na važnije odluke kao što je odluka o mjestu stanovanja, smještaja u ustanovu i sl. Skrbnik se mora upoznati sa svim činjenicama koje su relevantne za stavljanje osobe pod skrbništvo kako bi se na primjeren, a gore opisan način, mogao brinuti o osobi štíćenika.²⁴

Društvena skrb za osobe koje nisu u stanju brinuti o svojim pravima i interesima ogleđa se u suradnji različitih institucija i osoba i o brizi istih.²⁵ Tako je, primjerice, dužnost svih štítiti djecu i nemoćne osobe.²⁶ Društvena skrb najšireg kruga institucija i osoba podrazumijeva obvezu upozoravanja nadležnih tijela (primjerice, centar za socijalnu skrb) o potrebi zaštite djece i punoljetnih osoba koje nisu u stanju brinuti se o svojim pravima i interesima. Mjesno nadležan centar za socijalnu skrb²⁷ mora pokrenuti postupak za stavljanje pod skrbništvo i imenovanje skrbnika **ex officio**, a obavijest kako neku osobu treba staviti pod skrbništvo obvezni su mu dostaviti matičar, pravosudna i druga državna tijela i tijela lokalne samouprave, braćni drug, srodnici i drugi članovi kućanstva, a također i zdravstvene ustanove. Sud je ovlašten **ex officio** pokrenuti postupak za lišenje poslovne sposobnosti.²⁸

2.4. Nadležnost

Stvarno nadležno tijelo za provođenje skrbništva je centar za socijalnu skrb, a mjesna se nadležnost određuje prema prebivalištu ili boravištu osobe koja je pod skrbništvom, odnosno osobe koju treba staviti pod skrbništvo ili kojoj treba imenovati posebnog skrbnika.²⁹ Za stavljanje pod skrbništvo osobe koja je povjerena na čuvanje i odgoj ili je smještena u ustanovi³⁰ ili drugoj obitelji, mjesno je nadležan centar za socijalnu skrb posljednjeg prebivališta odnosno boravišta štíćenika.³¹ Mjesna nadležnost se mijenja s promjenom prebivališta štíćenika.³²

Mjesna nadležnost za maloljetno dijete veže se uz mjesto prebivališta roditelja, što posebno određuje Zakon o socijalnoj skrbi.³³

²⁴ ALINČIĆ *et al.*, *op. cit.*, (bilj. 3) str. 372.

²⁵ ALINČIĆ *et al.*, *op. cit.*, (bilj. 3) str. 372.

²⁶ Ustav RH u članku 64. stavka 1. propisuje: „Dužnost je svih da štíte djecu i nemoćne osobe.”

²⁷ ObZ 2007. u članku 195. propisuje: „Mjesna nadležnost centra za socijalnu skrb u poslovima skrbništva određuje se prema prebivalištu, odnosno boravištu osobe koju treba staviti pod skrbništvo ili joj treba imenovati posebnog skrbnika.”

²⁸ ALINČIĆ *et al.*, *op. cit.*, (bilj. 3) str. 373.

²⁹ ObZ 2007., čl. 195.

³⁰ Socijalnoj, odgojno-obrazovnoj, zdravstvenoj ili drugoj ustanovi.

³¹ ObZ 2007., čl. 196. Ovakva odredba logična je obzirom na potencijalnu preopterećenost centra za socijalnu skrb na čijem je području jedna ili nekoliko ustanova socijalne skrbi.

³² ObZ 2007., čl. 197.

³³ Zakon o socijalnoj skrbi, NN 73/97, Zakon o izmjeni i dopunama zakona o socijalnoj skrbi, NN 27/01, Zakon o izmjenama i dopunama zakona o socijalnoj skrbi, NN 59/01, Zakon o dopunama Zakona o socijalnoj skrbi, NN 59/01, Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj skrbi, NN 103/03, Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj skrbi, NN 44/06, Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj skrbi, NN 79/07, (dalje ZSS 2007.) u članku 141. propisuje:

„(1) Mjesna se nadležnost centra za socijalnu skrb određuje prema prebivalištu odnosno boravištu roditelja. (2) Za dijete čiji roditelji žive odvojeno mjesna se nadležnost centra za socijalnu skrb određuje prema prebivalištu, odnosno boravištu roditelja s kim dijete živi prema odluci suda.

(3) Do donošenja odluke iz stavka 2. ovoga članka mjesno je nadležan centar za socijalnu skrb prema prebivalištu, odnosno boravištu roditelja kod kojega dijete pretežno živi.

(4) Ako je roditeljima koji žive odvojeno oduzeto pravo da živi s djetetom i odgaja ga ili je dijete povjereno na čuvanje i odgoj drugoj osobi ili domu socijalne skrbi za dijete je mjesno nadležan centar za socijalnu skrb prema prebivalištu, odnosno boravištu roditelja koji sam ili u većoj mjeri izvršava ostale sadržaje roditeljske skrbi.

(5) Mjesna nadležnost centra za socijalnu skrb za dijete ne mijenja se ako je roditeljima oduzeta roditeljska skrb, osim u slučaju posvojenja.“

2.5. Vrste skrbništva

Skrbništvo se može podijeliti ovisno o tome tko obavlja poslove skrbništva i ovisno kome se i zašto pruža skrbnička zaštita.³⁴

Ovisno o tome tko obavlja poslove skrbništva, skrbništvo može biti neposredno i posredno.³⁵

Neposredno skrbništvo je ono koje obavlja netko od zaposlenika centra, a to se događa ako centar za socijalnu skrb procijeni da su okolnosti slučaja takve da je za dobrobit šticećenika najbolje rješenje. Okolnosti slučaja mogu se odnositi na potrebnost osobitih znanja pri provođenju skrbništva ili ako se ne može naći fizička osoba koja bi pristala biti imenovana skrbnikom.³⁶ U ovom slučaju, prema Obiteljskom zakonu, skrbnik ne može biti službenik koji obavlja pravne poslove skrbništva ili ravnatelj centra za socijalnu skrb.³⁷ Razloge za ovakvu odredbu nalazimo u tome što je službenik koji obavlja pravne poslove skrbništva ovlašten primiti pritužbu za rad skrbnika (ne može sam provoditi nadzor nad svojim radom). S druge strane, ravnatelj je odgovorna osoba za poslove koji se provode u centru za socijalnu skrb pa iz istih razloga, kao i službenik koji obavlja pravne poslove skrbništva ne može biti imenovan skrbnikom.³⁸ Posebnost ovog skrbništva je ta da nije potreban pristanak skrbnika za imenovanje.³⁹ Može se dovesti u pitanje koliko je interesu šticećenika da skrbnik bude osoba koja nije voljna obavljati tako zahtjevnju dužnost i koliko takva osoba može pridonijeti ostvarenju prava i interesa šticećenika.

Suprotno ovome, posredno skrbništvo provodi se preko imenovanog skrbnika koji je fizička osoba, a skrbnikom postaje temeljem rješenja o postavljanju za skrbnika.⁴⁰

Prema drugoj podjeli postoji skrbništvo koje se pruža maloljetnoj osobi, skrbništvo i roditeljska skrb za punoljetne osobe koje su lišene poslovne sposobnosti i skrbništvo za posebne slučajeve za maloljetne i punoljetne osobe.⁴¹

Statistički ljetopis Republike Hrvatske razlikuje kategorije skrbništva u širem smislu, skrbništva i skrbništvo za posebne slučajeve u užem smislu i za njih prikuplja podatke po kategorijama:⁴²

1. osobe koje nemaju dovoljno sredstava za život
2. osobe društveno neprihvatljiva ponašanja
3. tjelesno ili mentalno oštećene osobe⁴³
4. psihički bolesne osobe i ovisnici
5. ostale osobe kojima su potrebne usluge socijalne skrbi

Prema ovoj kategorizaciji, usluge socijalne skrbi provedene u 2005., a koje se odnose na mlađe punoljetne⁴⁴ i punoljetne korisnike brojile su ukupan broj skrbništva 21 572, od toga 14 776 skrbništva u užem smislu i 6 796 skrbništva za poseban slučaj. Najveći broj osoba pod skrbništvom u širem smislu bile su psihički bolesne osobe i ovisnici (8 494),

³⁴ ALINČIĆ *et al.*, *op.cit.*, (bilj. 3) str. 380.

³⁵ Upitnost opravdanosti podjele na tzv. neposredno i posredno skrbništvo v. u: MILAS KLARIĆ *op. cit.* (bilj. 7) str. 319.-320.

³⁶ ALINČIĆ *et al.*, *op.cit.*, (bilj. 3) str. 381.

³⁷ ObZ 2007, čl. 174. st. 2.

³⁸ ALINČIĆ *et al.*, *op.cit.*, (bilj. 3) str. 381.

³⁹ ObZ 2007, čl. 174. st. 3.

⁴⁰ ALINČIĆ *et al.*, *op. cit.*, (bilj. 3) str. 381.

⁴¹ *Ibid.* str. 381.

⁴² Bilo bi poželjno kada bi se podatci koji se prikupljaju za potrebe službenih publikacija kao što je to slučaj s onima iz Statističkog ljetopisa RH uskladio s terminologijom i institutima područja o kojemu je riječ, u ovom slučaju s onim iz obiteljskoppravne teorije, odnosno zakonodavstva.

⁴³ Smatramo neprihvatljivim termin „oštećena osoba“.

⁴⁴ Zakon o sudovima za mladež, NN 111/97 u članku 2. propisuje: „Maloljetnik je osoba koja je u vrijeme počinjenja djela navršila četrnaest, a nije navršila osamnaest godina života, a mladi punoljetnik je osoba koja je u vrijeme počinjenja djela navršila osamnaest, a nije navršila dvadeset jednu godinu života.“

a najmanji, osobe društveno neprihvatljiva ponašanja (69). Veći je broj skrbnništva u užem smislu (14 776), nego skrbnništva za posebni slučaj (6 796).⁴⁵

Prema istoj kategorizaciji 2006., ukupan broj skrbnništva bio je 22 605, od toga 15 566 skrbnništva u užem smislu i 7 039 skrbnništva za poseban slučaj. Najveći broj osoba pod skrbništvom i ove godine su bile psihički bolesne osobe i ovisnici (9 526), a najmanji, osobe društveno neprihvatljiva ponašanja (145). Također je veći broj skrbnništva u užem smislu, nego skrbnništva za poseban slučaj.⁴⁶

Godina 2007. bilježi 23 074 osobe pod skrbništvom, od čega je 16 090 skrbnništvo u užem smislu i 6984 skrbnništvo za poseban slučaj. Najveći broj korisnika i dalje su psihički bolesne osobe i ovisnici (9 934), a najmanji osobe društveno neprihvatljiva ponašanja (69).⁴⁷ Prema ovim podacima možemo zaključiti kako se broj osoba pod skrbništvom svake godine, za oko tisuću osoba povećava.

3. Skrbništvo za osobe lišene poslovne sposobnosti

“Osobu koja je djelomice ili potpuno lišena poslovne sposobnosti centar za socijalnu skrb stavit će pod skrbnništvo i imenovati joj skrbnika u roku od trideset dana od pravomoćnosti sudske odluke.”⁴⁸

Ovom odredbom Obiteljskog zakona određeno je kome se i u kojem roku imenuje skrbnik, odnosno, koga se može staviti pod skrbnništvo.

U narednim poglavljima pobliže će biti pojašnjeno skrbnništvo za osobe lišene poslovne sposobnosti.⁴⁹

3.1. Poslovna sposobnost

Poslovna sposobnost je svojstvo koja omogućuje da se vlastitim očitovanjem volje stječu prava i obveze. U literaturi se ističe kako je definicija poslovne sposobnosti dio materije građanskog prava, a stjecanje i lišenje poslovne sposobnosti dio obiteljskog prava. Ovo razgraničenje odnosi se na pravo u Hrvatskoj.⁵⁰

Obiteljski zakon propisuje kako se poslovna sposobnost stječe punoljetnošću ili sklapanjem braka prije punoljetnosti. Punoljetna je osoba koja je navršila osamnaest godina života. Poslovnu sposobnost može steći i maloljetnik stariji od šesnaest godina koji je postao roditelj.⁵¹

Pravilo je da se poslovna sposobnost stječe punoljetnošću. Za stjecanje poslovne sposobnosti nije potreban nikakav pravni akt. Iznimke za stjecanje poslovne sposobnosti prije punoljetnosti su sklapanje braka prije punoljetnosti i kada maloljetnik, stariji od šesnaest godina postane roditelj. Za takvo, „prijevremeno“ stjecanje poslovne sposobnosti potrebna je odluka suda.

⁴⁵ Statistički ljetopis 2006., str. 576.

⁴⁶ Statistički ljetopis 2007., str. 578.

⁴⁷ Statistički ljetopis 2008., str. 586.

⁴⁸ ObZ 2007., čl. 162.

⁴⁹ O mogućnostima zaštite odraslih osoba s duševnim smetnjama u komparativnim zakonodavstvima, a bez primjene instituta lišenja poslovne sposobnosti, v. opsežno u: MILAS KLARIĆ, *op. cit.* (bilj. 7), str. 115.-260.

⁵⁰ I. MILAS, Obiteljskopравни status osoba lišenih poslovne sposobnosti, Monografije Pravnog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, 2005., str. 80.

⁵¹ ObZ 2007., čl. 120.

Kod prve iznimke, maloljetnik stariji od šesnaest godina sklapanjem braka stječe i poslovnu sposobnost. Ni ovdje nije potreban pravni akt za stjecanje poslovne sposobnosti.⁵²

“Sud može u izvanparničnom postupku dopustiti sklapanje braka osobi koja je navršila šesnaest godina života, ako utvrdi da je mentalno i tjelesno zrela za brak, te da za zaključenje braka postoji opravdan razlog.”⁵³

Kod druge iznimke, samom činjenicom da je maloljetnik stariji od šesnaest godina postao roditelj, maloljetnik ne stječe poslovnu sposobnost. On je može, ali i ne mora steći. Obiteljski zakon propisuje kako će sud u izvanparničnom postupku na prijedlog maloljetnika starijeg od šesnaest godina, koji je postao roditelj, odlučiti o stjecanju poslovne sposobnosti, uzimajući u obzir njegovu duševnu zrelost.⁵⁴ Ovdje je potreban pravni akt kako bi se stekla poslovna sposobnost.

Osoba je poslovno sposobna sve dok, eventualno, ne dođe do lišenja poslovne sposobnosti. Maloljetnik koji je stekao poslovnu sposobnost prije punoljetnosti i bude lišen iste prije punoljetnosti, ne stječe je automatski kad navrší osamnaest godina života. Postupak vraćanja poslovne sposobnosti isti je kao i za osobe koje su poslovne sposobnosti bile lišene kao punoljetne osobe.⁵⁵

3.2. Lišenje poslovne sposobnosti – pretpostavke i postupak

Obiteljski zakon propisuje kako će sud u izvanparničnom postupku punoljetnu osobu koja zbog duševnih smetnji ili drugih uzroka nije sposobna brinuti se o osobnim potrebama, pravima i interesima ili koja ugrožava prava i interese drugih osoba, djelomice ili potpuno lišiti poslovne sposobnosti.⁵⁶

Pojam duševnih smetnji ustaljuje se kao zakonski, stručni i skupni pojam primjeren potrebama zaštite osoba s duševnim smetnjama. Pojmove duševnih smetnji i težih duševnih smetnji definira Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama.⁵⁷ Ističe se kako su duševne smetnje viši rodni pojam koji obuhvaća duševno bolesne osobe, osobe s duševnim poremećajima, nedovoljno duševno razvijene osobe, ovisnike o alkoholu i drogama te osobe s drugim duševnim smetnjama. Za preciznije određenje pojma duševnih smetnji koristi se Međunarodna klasifikacija bolesti i srodnih zdravstvenih problema Svjetske zdravstvene organizacije.⁵⁸

Pretpostavka za oduzimanje poslovne sposobnosti, osim duševnih smetnji su i „drugi uzroci“ pri čemu se ponajprije misli na ovisnost o alkoholu ili drugim opojnim sredstvima, kao i senilnost, demencija ili sl.

Osobe s težim duševnim smetnjama prema Zakonu o zaštiti osoba s duševnim smetnjama⁵⁹ su osobe s duševnim smetnjama koje obuhvaćaju sve dosada navedene smetnje, no koje za posljedicu imaju nemogućnost shvaćanja svog postupanja, odnosno vladanja svojom voljom u mjeri da je osobi potrebna psihijatrijska pomoć. Težina intenzitet, učinci i procjena nužnosti liječenja kriterij su po kome se odlučuje radi li se o duševnim ili težim duševnim smetnjama.

⁵² MILAS., *op. cit.*, (bilj. 50) str. 81. Međutim, za samo sklapanje braka maloljetniku potrebna je odluka izvanparničnog suda. Činjenica da je sud procijenio da će maloljetniku dozvoliti sklapanje braka čini nepotrebnom dodatnu sudsku odluku o stjecanju poslovne sposobnosti.

⁵³ ObZ 2007., čl. 26 st. 2.

⁵⁴ ObZ 2007. čl. 120. st. 3., 4.

⁵⁵ MILAS., *op. cit.*, (bilj. 50) str. 81.

⁵⁶ ObZ 2007., čl. 159 st. 1.

⁵⁷ Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama, NN 111/97.

⁵⁸ MILAS., *op. cit.*, (bilj. 50), str. 95.

⁵⁹ Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama, NN 111/97.

Navedene bolesti, smetnje i poremećaji sami po sebi nisu dovoljni da bi se osobu lišilo poslovne sposobnosti. Potrebno je da one dovode do toga da je osoba u nemogućnosti brinuti se o osobnim potrebama, pravima ili interesima i/ili da dovedu do toga da osoba ugrožava prava i interese drugih osoba. Može se reći kako su, za lišenje poslovne sposobnosti, potrebne ove pretpostavke: duševne smetnje, nemogućnost brige za vlastite potrebe prava ili interese i/ili ugrožavanje prava i interesa drugih osoba. Pretpostavke, dakle, moraju biti ispunjene kumulativno.⁶⁰

Obiteljski zakon navodi i duge uzroke, osim duševnih smetnji, odnosno ostavlja otvorenu mogućnost za lišenje poslovne sposobnosti i u drugim situacijama.

“Sud će u izvanparničnom postupku punoljetnu osobu koja zbog duševnih smetnji ili drugih uzroka nije sposobna brinuti se o osobnim potrebama, pravima i interesima ili koja ugrožava prava i interese drugih osoba, djelomice ili potpuno lišiti poslovne sposobnosti.”⁶¹

Drugi uzroci mogu biti vezani uz, primjerice, slabovidnost, gluhoću, nijemost i druge poteškoće.⁶²

Lišenje poslovne sposobnosti provodi se u sudskom i to izvanparničnom postupku. U izvanparničnim obiteljskim postupcima stvarno je nadležan općinski sud, a mjesno nadležan sud za lišenje i vraćanje poslovne sposobnosti je onaj koji je opće mjesno nadležan za osobu o kojoj se provodi postupak. U prvom stupnju sudi sudac pojedinac, a odluke se donose u obliku rješenja.⁶³ Odluke koje se donose moraju biti obrazložene, u prvom (ako je žalba dopuštena) i dugom stupnju.⁶⁴

Navodeći odredbe Obiteljskog zakona, Milas ističe kako su načela ovih postupaka slijedeća:

- hitnosti (Postupci su hitni, a radnje se poduzimaju hitno. Prvo ročište mora se održati u roku od petnaest dana od dana kada je tužba ili prijedlog primljen na sudu. O žalbi je drugostupanjski sud dužan donijeti odluku u roku od trideset dana),
- oficioznosti (Sud, u statusnim stvarima, ne može donijeti odluku na temelju priznanja, odricanja ili donijeti rješenje zbog izostanka.),
- inkvizitornosti (Sud je ovlašten utvrđivati i činjenice koje stranke nisu iznijele, a može odlučiti da se dokazuju i činjenice koje su stranke priznale u postupku),
- socijalnosti (Sud je dužan, tijekom postupka, osobito paziti na zaštitu prava i interesa djece, osoba s duševnim smetnjama ili osoba koje se iz drugih razloga nisu sposobne brinuti o sebi i o svojim pravima i interesima) i
- nejavnosti, (Javnost je isključena u postupcima u kojima se odlučuje o statusnim stvarima) posebna načela obiteljskog izvanparničnog postupka.⁶⁵

Postupak za lišenje poslovne sposobnosti može pokrenuti sud po službenoj dužnosti ili na prijedlog centra za socijalnu skrb, bračnog druga osobe o kojoj se provodi postupak, njezinih krvnih srodnika u ravnoj lozi, a u pobočnoj lozi do drugog stupnja.⁶⁶ U praksi, centar za socijalnu skrb je taj koji najčešće daje prijedlog za pokretanje postupka lišenja poslovne sposobnosti i to zato što je on taj koji ima potrebne informacije o potrebi pokretanja tog postupka. Osobe, koje su ovlaštene pokrenuti postupak za oduzimanje poslovne sposobnosti, imaju položaj stranke, a ostale osobe nemaju položaj stranke, nego se njih smatra prijaviteljima.⁶⁷

⁶⁰ MILAS, *op. cit.* (bilj. 50), str. 97.

⁶¹ ObZ 2007, čl. 159 st. 1.

⁶² ALINČIĆ *et al.*, *op. cit.* (bilj. 3) str. 418. Ipak, smetnje tjelesnog zdravlja najčešće same po sebi ne dovode do lišenja poslovne sposobnosti. No, ako one postoje u kombinaciji i s nekim drugim smetnjama duševnog zdravlja ili smetnjama koje su karakteristične za osobe starije životne dobi kao što je npr. senilnost, takvo stanje često za posljedicu ima lišenje poslovne sposobnosti.

⁶³ MILAS, *op. cit.*, (bilj. 50) str. 99.

⁶⁴ ObZ 2007, čl. 313 st. 2.

⁶⁵ MILAS, *op. cit.*, (bilj. 50), str. 99., 100.

⁶⁶ ObZ 2007, čl. 324. st. 1.

⁶⁷ MILAS, *op. cit.*, (bilj. 50) str. 102.

“U prijedlogu za pokretanje postupka treba navesti činjenice na kojima se temelji prijedlog i predložiti dokaze kojima se utvrđuju te činjenice.”⁶⁸

Sud može pozvati podnositelje prijedloga da podnesu pisani nalaz i mišljenje liječnika ili drugu ispravu koja upućuje da se osoba, za koju se predlaže lišenje poslovne sposobnosti, nije sposobna brinuti o osobnim potrebama, pravima i interesima ili da ona ugrožava prava i interese drugih osoba. U prijedlogu nije potrebno predložiti stupanj lišenja poslovne sposobnosti, nego samo činjenice na kojima se temelji prijedlog.⁶⁹

“Sud će pozvati na ročište osobu koja je podnijela prijedlog za pokretanje postupka, osobu o kojoj se provodi postupak, njezinog skrbnika i centar za socijalnu skrb.”⁷⁰ Navedene osobe mogu u tijeku postupka sudjelovati pri izvođenju dokaza i raspravi o rezultatima cjelokupnog postupka.

“Sud će nastojati saslušati osobu o kojoj se provodi postupak. Ako se ta osoba nalazi u psihijatrijskoj ustanovi ili je smještena u socijalnu ustanovu, saslušat će se u pravilu u toj ustanovi.”⁷¹ S druge strane, sud može odustati od pozivanja i saslušavanja osobe o kojoj se provodi postupak, ako bi to za nju moglo biti štetno ili ako saslušanje nije moguće s obzirom na njezino mentalno oštećenje i zdravstveno stanje.

Obiteljski zakon dalje propisuje kako osobu o kojoj se provodi postupak za lišenje poslovne sposobnosti treba, po nalogu suda, pregledati liječnik koji će o rezultatima pregleda dati pisani nalaz i mišljenje.⁷² Medicinsko vještačenje središnji je dio postupka za lišenje poslovne sposobnosti. U nalazu i mišljenju liječnika treba, osim utvrđenog zdravstvenog stanja, utvrditi i utjecaj tog stanja na sposobnost zaštite svih ili pojedinih potreba, prava i interesa te na ugrožavanje prava i interesa drugih osoba. Stoga, liječnik vještak u nalazu i mišljenju zapravo preporuča potrebu i stupanj lišenja poslovne sposobnosti, iako naravno odluku o tome donosi sud.⁷³

Obiteljski zakon propisuje kako sud može odustati od liječničkog pregleda ako je osoba koju bi trebalo pregledati već po odluci suda smještena u psihijatrijsku ustanovu i ako iz izvješća te ustanove proizlazi da ju je potrebno lišiti poslovne sposobnosti, a također može odrediti da se osoba koju treba pregledati, privremeno, najdulje za vrijeme od tri mjeseca, smjesti u psihijatrijsku ustanovu, ako je to po mišljenju liječnika potrebno radi ocjene njezinoga psihičkog stanja i ako to nije štetno za njezino zdravlje.⁷⁴

Nadalje, prema Obiteljskom zakonu, ako sud utvrdi da neku osobu treba djelomice lišiti poslovne sposobnosti zbog zlorabe sredstava ovisnosti, može zastati s postupkom i odgoditi donošenje odluke, ako se ta osoba podvrgla liječenju u zdravstvenoj ustanovi, a također je može tijekom postupka upozoriti na mogućnost odgađanja donošenja odluke, ako se podvrgne liječenju u zdravstvenoj ustanovi.⁷⁵

Vrijeme na koje se odgađa donošenje odluke ne može biti kraće od šest mjeseci ni dulje od godinu dana, ali sud može opozvati svoju odluku, ako osoba koju treba lišiti poslovne sposobnosti napusti ustanovu za liječenje ili bude iz nje otpuštena zbog narušavanja reda ili na drugi način izbjegne liječenje.⁷⁶

Milas ističe kako se štiti osoba o kojoj se vodi postupak lišenja poslovne sposobnosti, a to je da takvoj osobi, centar za socijalnu skrb, imenuje posebnog skrbnika. Posebnom skrbniku određuje se opseg dužnosti i ovlasti. Za radnje za koje nije ovlašten, osoba poduzima samostalno. Objašnjavajući odredbe Obiteljskog zakona, Milas nadalje ističe

⁶⁸ ObZ 2007., čl. 325. st. 1.

⁶⁹ MILAS, *op. cit.* (bilj. 50), str. 102.

⁷⁰ ObZ 2007., čl. 326. st. 1.

⁷¹ *Ibid.*, čl. 326. st. 3.

⁷² *Ibid.*, čl. 327. st. 1.

⁷³ MILAS, *op. cit.* (bilj. 50) str. 104.

⁷⁴ ObZ 2007., čl. 327. st. 3.

⁷⁵ *Ibid.*, čl. 328. st. 1., 2.

⁷⁶ *Ibid.*, čl. 328. st. 3.

kako postupak lišenja poslovne sposobnosti završava donošenjem odluke suda o prijedlogu za lišenje poslovne sposobnosti. Sud može prijedlog odbiti ili osobu lišiti poslovne sposobnosti potpuno ili djelomično. Centar za socijalnu skrb imenuje skrbnika u roku od trideset dana, osobi koja je lišena poslovne sposobnosti.⁷⁷

U svrhu zaštite osobe koja je lišena poslovne sposobnosti, liječnik primarne zdravstvene zaštite je dužan svake tri godine, na zahtjev centra za socijalnu skrb, dostaviti mišljenje o stanju zdravlja štićenika, naravno, s obzirom na razlog lišenja poslovne sposobnosti. Može se zaključiti kako centar za socijalnu skrb ima trajnu brigu o zdravlju osobe koja je lišena poslovne sposobnosti.⁷⁸

Obiteljski zakon propisuje kako se odluka suda o lišenju poslovne sposobnosti dostavlja:

- stranci koja je podnijela prijedlog za pokretanje postupka,
- osobi koja se lišava poslovne sposobnosti,
- njezinom skrbniku i
- centru za socijalnu skrb.

Nadalje propisuje kako sud ne mora odluku dostaviti osobi koja se lišava poslovne sposobnosti, ako ona ne može shvatiti značenje i pravne posljedice odluke ili ako bi to bilo štetno za njezino zdravlje. Po službenoj dužnosti, sud obavještava centar za socijalnu skrb o pravomoćnosti odluke o lišenju poslovne sposobnosti, odnosno o nastanku pravnih posljedica te odluke kad te posljedice nastaju prije pravomoćnosti.⁷⁹ Sud donosi odluku da posljedice nastaju prije pravomoćnosti u slučaju kada želi zaštititi osobu koja je lišena poslovne sposobnosti. Centar za socijalnu skrb dužan u roku od osam dana od dana pravomoćnosti odluke dostaviti matičaru radi upisa u maticu rođenih i zemljišnoknjižnom odjelu općinskog suda na čijem području osoba pod skrbništvom ima nekretnine radi zabilježbe, odnosno brisanja zabilježbe u zemljišne knjige.⁸⁰

4. Specifičnost uloge skrbnika u zaštiti osobnosti osobe lišene poslovne sposobnosti

Iako je dužnost skrbnika za odrasle osobe, slično kao i kod skrbnika za maloljetnike, briga o ukupnosti, osobnih i imovinskih prava i interesa štićenika, često se ističe kako je kod osoba potpuno lišenih poslovne sposobnosti više izražena potreba skrbi za njihovu osobnost i zdravlje.⁸¹ Također, ističe se kako zakonodavac skrbnikove postupke podvrgava dodatnoj kontroli centra za socijalnu skrb koji za provođenje važnijih mjera treba dati odobrenje.⁸² Izjave koje se odnose na strogo osobne izjave volje kao što su priznanje majčinstva i očinstva, pristanak na priznanje majčinstva i očinstva, sklapanje braka i sl., skrbnik ne može poduzeti, kao što je već objašnjeno, u ime štićenika. Skrbnik može uz prethodno odobrenje centra za socijalnu skrb poduzeti posao koji prelazi redovito poslovanje *imovinom* i pravima štićenika, a osobito:

⁷⁷ MILAS, *op. cit.*, (bilj. 50) str. 106.

⁷⁸ MILAS, *op. cit.*, (bilj. 50) str. 106. Međutim, opravdano se upozorava na relativnu dugotrajnost vremenskog razmaka od tri godine za mišljenje o stanju zdravlja osobe.

⁷⁹ ObZ 2007., čl. 329.

⁸⁰ MILAS, *op. cit.*, (bilj. 50) str. 107.

⁸¹ ALINČIĆ *et al.* 2007., *op. cit.*, (bilj. 3) str. 423.

⁸² ObZ 2007. u članku 185. propisuje: "Za poduzimanje važnijih mjera glede osobe, osobnog stanja ili zdravlja štićenika skrbniku je potrebno prethodno odobrenje centra za socijalnu skrb." Međutim, zakonodavac izrijeckom, pa niti primjerice, ne određuje koje su to važnije mjere, kao što je to slučaj s mjerama za koje skrbnik maloljetnog štićenika treba dobiti prethodno odobrenje centra za socijalnu skrb. Smatramo da bi neke od mjera bilo potrebno izrijeckom navesti, primjerice, smještaj u medicinsku ili drugu ustanovu (npr. dom za starije), promjena mjesta prebivališta ili boravišta, odluka o samostalnom stanovanju ili sl.

1. otuđiti ili opteretiti štíćenikove nekretnine,
2. otuđiti iz štíćenikove imovine pokretnine veće vrijednosti,
3. raspolagati štíćenikovim imovinskim pravima.⁸³

Briga za osposobljavanje za samostalan život i rad više je izražena kod skrbi za osobu koja je djelomično lišena poslovne sposobnosti je kod takvih osoba veći broj sadržaja očuvan. Uz određeno liječenje, rehabilitaciju ili edukaciju, moguće je takvu osobu približiti brizi za vlastitu osobnost, rad i samostalnost.⁸⁴

Ostale specifičnosti skrbništva za punoljetne osobe s aspekta zaštite osobnosti štíćenika uočavamo kroz ostale sadržaje koje se odnose na osobu i pravni status skrbnika, a o kojima ćemo nadalje govoriti.

4.1. Određenje osobe skrbnika i njegov izbor

Skrbnik je ona osoba koja neposredno provodi skrbništvo i koja bi trebala biti u neposrednom kontaktu sa štíćenikom kako bi što bolje uočila njegove potrebe, te zaštitila njegova prava i interese. Slijedom navedenog, odabir osobe skrbnika izuzetno je važan jer bi se trebao izabrati onaj skrbnik koji moći pružiti najkvalitetniju skrbničku zaštitu štíćeniku. Skrbnik treba brinuti za prava štíćenika, a istodobno ne mora imati posebna znanja iz socijalnog rada, psihologije, pedagogije, medicine i drugih sličnih i srodnih područja.⁸⁵ Obiteljski zakon propisuje svojstva koja skrbnik mora imati kako bi mogao obavljati dužnost skrbnika.⁸⁶ Skrbnik mora biti osoba koja je sposobna savjesno se brinuti o osobi, pravima, obvezama i dobrobiti štíćenika, upravljati njegovom imovinom te poduzimati mjere da se osoba osposobi za samostalan život i rad.⁸⁷

Naknada za rad skrbnika potiče građane na obavljanje te dužnosti. Ministar zdravstva i socijalne skrbi donosi Pravilnik o visini iznosa i načinu isplate naknade za skrbnika.⁸⁸ Naknada za skrbnika određuje se do visine iznosa stalne pomoći (čiji ja osnovica u 100% iznosu 500 kuna) sukladno Zakonu o socijalnoj skrbi.⁸⁹ Naknadu svojom odlukom, a na zahtjev skrbnika, određuje i isplaćuje nadležni centar za socijalnu skrb.⁹⁰ Naknada za skrbnika za poseban slučaj (posebnog skrbnika) za obavljanje pravnih poslova iznosi do 200% osnovice ovisno o složenosti i trajanju poslova. Naknada za obavljanje pravnih poslova skrbnika za poseban slučaj (posebnog skrbnika) koji je odvjetnik, određuje se u skladu s Odvjetničkom tarifom. Naknada za skrbnika za poseban slučaj (posebnog skrbnika) isplaćuje se jednokratno po obavljenom poslu.⁹¹

⁸³ ObZ 2007. čl. 186. st. 1. Zakonodavac je odredio poslove u okviru imovinske sfere za koje je potrebno odobrenje centra za socijalnu skrb. Međutim, nema odredbe o poslovima za koje bi skrbniku bilo potrebno prethodno odobrenje centra, a u području zaštite osobnosti odraslog štíćenika. Smatramo da bi bilo potrebno preciznije regulirati ovo područje, te da bi za pojedine odluke koje se odnose na zaštitu osobnosti odraslog štíćenika bilo nužno zahtijevati dodatni pristanak centra za socijalnu skrb. V. više u: MILAS KLARIĆ, *op. cit.*, (bilj. 50), str. 347.

⁸⁴ ALINČIĆ *et al.*, *op. cit.*, (bilj. 3) str. 423., MILAS KLARIĆ, *op. cit.*, (bilj. 50), str. 347.

⁸⁵ Djelatnici centra za socijalnu skrb u pravilu su pravnici, socijalni radnici, psiholozi ili sl., te su u tom smislu u pravilu pogodniji za obavljanje skrbničke dužnosti u smislu profesionalnog znanja. Smatramo da je i za djelatnike centara za socijalnu skrb nužno osigurati mogućnost svojevrsne trajne edukacije u području skrbništva, a edukacija bi u nekom obliku svakako bila nužna i skrbnicima koji nisu profesionalci. O nužnosti edukacije u skrbništvu v. MILAS KLARIĆ, *op. cit.*, (bilj. 50), str. 334.

⁸⁶ ObZ 2007., u članku 174. stavka 1. propisuje: „Skrbnikom se imenuje osoba koja ima osobine i sposobnosti za obavljanje skrbništva i koja pristane biti skrbnikom.” O tome tko se u praksi najčešće imenuje skrbnikom odraslog štíćeniku v. MILAS KLARIĆ, *op. cit.* (bilj. 50), str. 418.

⁸⁷ *Ibid.*, čl. 179. st. 1. O tome s kim odrasli štíćenici u praksi najčešće žive, na primjeru skrbničkih spisa jednog centra za socijalnu skrb u Zagrebu, v. MILAS KLARIĆ, *op. cit.* (bilj. 50), str. 416.-417.

⁸⁸ Pravilnik o visini iznosa i načinu isplate naknade za skrbnika, NN. 32/05, (dalje: Pravilnik 2005.)

⁸⁹ ZSS 2007.

⁹⁰ Pravilnik 2005., čl. 1.

⁹¹ *Ibid.*, čl. 3.

U teoriji se razlikuju i određene vrste skrbnika, a pa tako nalazimo na pojmove: individualni skrbnik, posebni skrbnik, kolizijski skrbnik i privremeni zastupnik.⁹²

Tako se ističe kako je individualni skrbnik osoba koja je imenovana jednoj osobi za cjelokupnu brigu o njezinim pravima interesima, a ako je kao takav ima više štíćenika, on je individualni skrbnik svakome od njih.

Nadalje, posebni skrbnik je ona osoba koja se imenuje za poduzimanje pojedinih pravnih radnji ili poslova. Njega se imenuje kad postoji sukob interesa između osobe i njezinog zakonskog zastupnika ili osoba koje su bliske skrbniku. Imenuje ga se i kad postoji sukob interesa između više osoba koje zastupa isti zakonski zastupnik i u drugim slučajevima predviđenim zakonom. Također kada se pokreće postupak za lišenje poslovne sposobnosti, centar za socijalnu skrb imenuje posebnog skrbnika i za istog određuje opseg ovlasti.⁹³

Kolizijski skrbnik je podvrsta posebnog skrbnika, a postavlja se djetetu kad su interesi djeteta i roditelja u suprotnosti,⁹⁴ a također i kad su interesi štíćenika i skrbnika u suprotnosti. S druge strane, kolizijski se skrbnik postavlja i kada su interesi dvoje ili više štíćenika u suprotnosti. U ovom slučaju kao razlog imenovanja kolizijskog skrbnika navodi se mogućnost konfuzije, odnosno mogućeg sukoba interesa do kojih bi došlo kada bi ih zakonski zastupnik, oboje ili sve, istodobno zastupao.⁹⁵

I na kraju, privremeni zastupnik se ubraja u skrbnike za poseban slučaj i to zbog ovlasti, razloga i vremenskog razdoblja za koje je postavljen. Postoji razlika između posebnog skrbnika i privremenog zastupnika. Privremenog zastupnika ne imenuje centar za socijalnu skrb, već nadležan sud ili upravno tijelo u postupku koji se vodi i to prema postupovnim propisima.⁹⁶

Izbor skrbnika provodi centar za socijalnu skrb. To je vrlo zahtjevan zadatak iz razloga što potencijalni skrbnik mora ispunjavati sve pretpostavke za skrbnika, a isto tako, on mora pristati biti skrbnikom. Izbor ovisi o vrsti skrbništva, odnosno o tome, treba li imenovati individualnog ili posebnog skrbnika.⁹⁷ Kod imenovanja individualnog skrbnika, bilo bi dobro kad bi bila izabrana ona osoba koja je bliska osobi štíćenika,⁹⁸ a također je važno da ne postoji sukob interesa između istih.⁹⁹ Neposredni se skrbnik imenuje ako centar za socijalnu skrb ne može naći odgovarajućeg skrbnika. Neposredni je skrbnik onaj koji se bira među zaposlenicima centra za socijalnu skrb, a isti ne može biti ravnatelj centra ili službenik koji obavlja pravne poslove skrbništva u centru za socijalnu skrb.¹⁰⁰ Centar za socijalnu skrb je dužan pribaviti mišljenje štíćenika o odabiru skrbnika i to u slučaju kada je sposoban shvatiti o čemu se radi. Isto je mišljenje potrebno pribaviti i od srodnika štíćenika.¹⁰¹ Pribavljena mišljenja nisu obvezujuća centru za socijalnu skrb, odnosno, on ih može uvažiti ili odabrati skrbnika kojeg štíćenik ne prihvaća. Pitanje je koliko bi za osobu štíćenika bilo dobro kad bi mu skrbnik bila osoba koju on ne prihvaća. Svakako bi bilo bolje kad bi štíćenik prihvatio skrbnika, koji je za njega predložen, kako bi on bio zadovoljniji i kako bi skrbnik mogao lakše komunicirati sa štíćenikom u cilju ostvarenja njegovih

⁹² ALINČIĆ *et al.*, *op. cit.*, (bilj. 3) str. 382.

⁹³ *Ibid.*, str. 382.

⁹⁴ U sporovima o podrijetlu djeteta, kad dijete želi pokrenuti postupak za osporavanje majčinstva ili očinstva.

⁹⁵ Imovinski sporovi, primjerice.

⁹⁶ ALINČIĆ *et al.*, *op. cit.*, (bilj. 3), str. 383.

⁹⁷ ALINČIĆ *et al.*, *op. cit.*, (bilj. 3), str. 383.

⁹⁸ Kad se govori o osobi bliskoj osobi štíćenika, misli se na bliske srodnike ili druge osobe bliske osobi štíćenika, primjerice braćni drug, sestra može biti skrbnik bratu ili unuk djetetu.

⁹⁹ Primjerice imovinski sporovi.

¹⁰⁰ ObZ 2007. u članku 174. stavka 2. propisuje: „Ako to zahtijevaju okolnosti slučaja i dobrobit štíćenika, centar za socijalnu skrb može odlučiti da neposredno obavlja dužnost skrbnika i u tu svrhu imenuje osobu zaposlenu u tom centru.”

¹⁰¹ *Ibid.*, čl. 174. st. 5.

prava i interesa te zadovoljenja njegovih potreba. Maloljetni štíćenik stariji od 15 godina ili osoba djelomice lišena poslovne sposobnosti imaju pravo izjaviti žalbu na rješenje o imenovanju skrbnika, ako je istog centar za socijalnu skrb izabrao usprkos protivljenju štíćenika. Žalba odgađa izvršenje rješenja.¹⁰²

4.2. Dužnosti skrbnika

Obiteljski zakon propisuje kako je skrbnik dužan savjesno se brinuti o osobi, pravima, obvezama i dobrobiti štíćenika, upravljati njegovom imovinom te poduzimati mjere da se osoba osposobi za samostalan život i rad. Prije poduzimanja važnijih mjera zaštite osobe štíćenika ili njegovih imovinskih interesa skrbnik je dužan razmotriti mišljenje, želje i osjećaje štíćenika. Skrbnik će nastojati punoljetnog štíćenika uključiti u svakodnevni život i slobodne aktivnosti ovisno o njegovu zdravstvenom stanju i sposobnostima.¹⁰³

Iste odredbe objašnjava Korać Graovac te ističe kako obveze skrbnika svjesno brinuti o osobi, pravima, obvezama i dobrobiti štíćenika i upravljanje njegovom imovinom imaju značenje načela. Isto objašnjava time što je dužnost skrbnika unaprijediti dobrobit štíćenika koji se nije u stanju brinuti o vlastitim pravima i interesima.¹⁰⁴

Nadalje, skrbnik je dužan razmotriti mišljenje štíćenika koje nije obvezujuće za skrbnika. Sposobnost štíćenika shvatiti značaj neke radnje procjenjuje skrbnik, a u nekim slučajevima i centar za socijalnu skrb. Ako štíćenik nije u mogućnosti izraziti mišljenje, skrbnik je dužan razmotriti želje i osjećaje štíćenika. Ovim je napravljen napredak u zaštiti osobe štíćenika. Dobrobit štíćenika se dodatno osigurava time što centar za socijalnu skrb treba dati suglasnost¹⁰⁵ za poduzimanje svih važnijih pravnih poslova.¹⁰⁶ Centar za socijalnu skrb može odlukom ograničiti ovlasti skrbnika, ako je to u interesu štíćenika i odlučiti da pojedine poslove za štíćenika obavlja službenik centra za socijalnu skrb ili druga osoba osposobljena za takvu vrstu poslova.¹⁰⁷

Zastupanje štíćenika može biti u osobnim i imovinskim stvarima i to redovno ili izvanredno, a zastupanje se provodi u skladu s ovlastima koje ima skrbnik. Kod osobnih stvari pretpostavljamo da se misli primjerice na liječenje štíćenika¹⁰⁸, dok s druge strane, sklapanje braka¹⁰⁹ ili priznavanje očinstva skrbnik ne može poduzeti umjesto štíćenika.¹¹⁰ Skrbnik ne može sklopiti brak umjesto štíćenika jer Obiteljski zakon propisuje kako sud može u izvanparničnom postupku dopustiti sklapanje braka osobi lišenoj poslovne sposobnosti za koju utvrdi da je sposobna shvatiti značenje braka i obveza koje iz njega proizlaze, te da je brak očito u njezinu interesu.¹¹¹ Dakle, kako bi sud mogao procijeniti kako je osoba pod skrbništvom sposobna shvatiti značenje braka i obveza koje iz njega proizlaze, ona sama mora zatražiti dopuštenje za sklapanje braka. Skrbnik to nikako za nju ne može

¹⁰² ObZ 2007., čl. 203. st. 1. Smatramo da bi pravo na žalbu trebala imati i osoba potpuno lišena poslovne sposobnosti. Slično, MILAS KLARIĆ, *op.cit.*, (bilj. 50) str. 337.

¹⁰³ ObZ 2007., čl. 179.

¹⁰⁴ ALINČIĆ *et al.*, *op.cit.*, (bilj. 3), str. 387.

¹⁰⁵ ObZ 2007. u članku 185. propisuje: "Za poduzimanje važnijih mjera glede osobe, osobnog stanja ili zdravlja štíćenika skrbniku je potrebno prethodno odobrenje centra za socijalnu skrb". Međutim, zakonom se, niti primjerice, ne navode na koje „važnije“ mjere bi se to odnosilo.

¹⁰⁶ ALINČIĆ *et al.*, *op.cit.*, (bilj. 3), str. 388.

¹⁰⁷ ObZ 2007., čl. 177. st. 2.

¹⁰⁸ O statusu skrbnika odraslog štíćenika u pogledu odluka o medicinskim postupcima, v. MILAS KLARIĆ, (bilj. 50), str. 387. -411.

¹⁰⁹ V. više u M. ALINČIĆ, Pravo osoba lišenih poslovne sposobnosti na sklapanje braka i osnivanje obitelji, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 45, 4-5, 1995, str. 531.- 550.

¹¹⁰ ALINČIĆ *et al.*, *op.cit.*, (bilj. 3), str. 388.

¹¹¹ ObZ 2007., 27. st. 2.

učiniti. Osim toga, brak se sklapa suglasnom izjavom žene i muškarca u građanskom ili vjerskom obliku.¹¹² Izjavu treba dati sama osoba koja želi sklopiti brak, ne i njezin skrbnik ili samo skrbnik.

4.2.1. Osobna prava štíćenika i njihova zaštita

Zaštita osobe štíćenika obuhvaća zaštitu njegovih socijalnih i zdravstvenih prava, osobnih prava štíćenika i osobnog stanja. Osobna prava obuhvaćaju pravo na tjelesni integritet, pravo na zaštitu od neovlaštenih zahvata u tijelo, pravo na tjelesnu slobodu, pravo na čast i ugled, pravo na privatnost. Osobna prava¹¹³ imaju prednost pred imovinskim pravima u smislu da se ova druga trebaju koristiti kako bi se unaprijedili životni uvjeti štíćenika i njegova osobnost. Ističe se da mora postojati razmjernost između uloženi sredstava i očekivanog poboljšanja štíćenika. To znači kako zaštita osobe štíćenika ima prednost u odnosu na imovinska prava i to u smislu da se štíćenikova imovinska dobra moraju koristiti u cilju unapređenja životnih uvjeta i zaštite osobnih prava štíćenika.¹¹⁴

U obavljanje dužnosti skrbnika ne postoji obveza istog živjeti sa štíćenikom. Zakon ne pravi zapreku zajedničkom životu skrbnika i štíćenika,¹¹⁵ ako je to za štíćenikovu dobrobit. U slučaju kada skrbnik ne živi sa štíćenikom, ne postoji zakonom određena dužnost obilaženja štíćenika, no, ta dužnost podrazumijeva. Podrazumijeva se iz razloga što skrbnik zastupa štíćenika,¹¹⁶ a to ne može ako ga ne poznaje, ako ne zna koje su njegove potrebe, a način kako bi to saznao je da ga posjećuje. Osim toga skrbnik je dužan svakih šest mjeseci i kad to zatraži centar za socijalnu skrb podnijeti izvješće o svojem radu i o stanju štíćenikove imovine.¹¹⁷ Ovu dužnost, također, ne može izvršiti ako ne posjećuje štíćenika. Obvezu obilaska štíćenika ima djelatnik centra za socijalnu skrb koji je zadužen za poslove skrbništva. On ga mora obići najmanje dva puta godišnje, a i češće ako to zahtijeva štíćenik ili skrbnik.¹¹⁸ Skrbnik inicira promjenu smještaja štíćenika ako procijeni kako mu trenutni smještaj nije zadovoljavajući. Ako štíćenik ima pravo na neka od prava iz socijalne skrbi, skrbnik je ovlašten brinuti se da ista prava štíćenik i ostvari.¹¹⁹ Prava iz socijalne skrbi,¹²⁰ prema Zakonu o socijalnoj skrbi¹²¹ obuhvaćaju: stalnu pomoć, pomoć za podmirenje troškova stanovanja, doplatka za pomoć i njegu, pomoć i njegu u kući, osobnu invalidninu, naknadu do zaposlenja, skrb izvan vlastite obitelji i status roditelja njegovatelja. Osim tih prava, propisana su i prava na jednokratnu pomoć i savjetovanje i pomaganje u prevladavanje posebnih teškoća.¹²²

Skrbnik ima ovlasti za odlučivanje o mjerama koje se odnose na zdravstveno stanje štíćenika. Odluke u vezi s odgojem, školovanjem, obrazovanjem, osposobljavanjem za

¹¹² ObZ 2007., 6.

¹¹³ O osobnim pravima v. više u: N. GAVELLA, *Osobna prava*, I. Dio, Pravni fakultet u Zagrebu, Zavod za građanskopravne znanosti i obiteljsko pravo, Poslijediplomski studij za znanstveno usavršavanje iz građanskopravnih znanosti, Zagreb, 2000.

¹¹⁴ ALINČIĆ *et al.*, *op. cit.*, (bilj. 3), str. 389.

¹¹⁵ Osim toga, zajednički život štíćenika i skrbnika vrlo je čest, s obzirom na to da skrbnici mogu biti i često jesu osobe koje su bliske štíćeniku, kao npr. braćni drug, brat ili sestra.

¹¹⁶ ObZ 2007. čl. 184. st. 1.

¹¹⁷ *Ibid.*, čl. 187. st. 1.

¹¹⁸ *Ibid.*, čl. 202.

¹¹⁹ ALINČIĆ *et al.*, *op. cit.*, (bilj. 3), str. 389.

¹²⁰ ZSS 2007. u članku 3. st. 1. propisuje: Socijalna skrb je djelatnost od posebnog interesa za Republiku Hrvatsku kojom se osigurava i ostvaruje pomoć za podmirenje osnovnih životnih potreba socijalno ugroženih, nemoćnih i drugih osoba koje one same ili uz pomoć članova obitelji ne mogu zadovoljiti zbog nepovoljnih osobnih, gospodarskih, socijalnih i drugih okolnosti.

¹²¹ ZSS 2007.

¹²² *Ibid.*, čl. 12., 77. f

život i rad ili zaposlenjem, također se ubrajaju u osobno područje. Kako ističe Korać Graovac, svako će zastupanje ovisiti o vrsti skrbništva i potrebama štíćenika.

Ovlast zastupanja štíćenika u osobnom području skrbniku je ograničena jer se podnesci koji se tiču važnijih mjera može podnijeti samo uz odobrenje centra za socijalnu skrb. U ovom kontekstu važnije mjere se odnose na bitnije promjene životnih uvjeta ili zdravstvenog stanja štíćenika, a osnovni je kriterij, naravno, dobrobit štíćenika. Objašnjavajući odredbe Obiteljskog zakona, autorica ističe kako skrbnik može samo uz odobrenje centra za socijalnu skrb pokrenuti postupak za osporavanje majčinstva ili očinstva ili podnijeti prijedlog za vraćanje poslovne sposobnosti. Kao što je već rečeno, skrbnik nije ovlašten davati izjave volje pravno relevantne za osobni status štíćenika, a to se odnosi na davanje pristanka za sklapanje braka, davanje izjave o priznanju majčinstva ili očinstva, davanje suglasnosti majke na priznanje očinstva. Štíćenici mogu dati ovakve izjave volje samo, kao što je već navedeno, u slučaju ako su svjesne koje pravne učinke njihova izjava proizvodi, a u drugim se slučajevima pravni odnos uspostavlja sudskom presudom. Sporovi, kao što je već rečeno, koje pokreće skrbnik, a u ime štíćenika, a odnose se na osobna stanja, skrbnik mora imati suglasnost centra za socijalnu skrb.¹²³

4.2.2. Podmirenje životnih potreba štíćenika

Obiteljski zakon propisuje kako se izdatci za životne potrebe štíćenika namiruju iz:

1. štíćenikovih prihoda,
2. sredstava dobivenih od osoba koje su po zakonu dužne uzdržavati štíćenika,
3. sredstava socijalne skrbi, sukladno odredbama posebnog zakona,
4. štíćenikove imovine,
5. drugih izvora.

Iznimno, ako je to za dobrobit štíćenika, izdatci za njegove životne potrebe mogu se, prije sredstava socijalne skrbi, namiriti iz štíćenikove imovine koja ne služi za zadovoljavanje osnovnih životnih potreba štíćenika i članova njegove obitelji.¹²⁴

Troškovi života podrazumijevaju troškove stanovanja, prehrane, liječenja, oblačenja, slobodnog vremena. Prihodima se smatraju sva financijska i materijalna sredstva koja osoba ostvari po osnovi rada, mirovine, prihoda od imovine ili na neki drugi zakonom dopušten način.

Skrbnik je, prema Obiteljskom zakonu, dužan uz pomoć centra za socijalnu skrb poduzeti potrebne mjere radi osiguranja sredstava za životne potrebe štíćenika.¹²⁵

U ovim odredbama uočava se načelo, a ono kaže kako se izdatci za životne potrebe štíćenika namiruju iz redovnog ili povremenog prihoda štíćenika, a tek onda iz imovine štíćenika. Iznimka zadiranja u imovinu štíćenika nakon iskorištenih sredstava socijalne skrbi postoji u slučajevima kada štíćenik ima veću imovinu, a njegov se standard može održati djelomičnim ili potpunim otuđenjem imovine. Ako štíćenik ima pravo na uzdržavanje, ovlašten je isto i tražiti, a skrbnik je ovlašten pokrenuti spor za uzdržavanje ako zakonski obveznik uzdržavanja svoju obvezu ne želi dobrovoljno ispuniti.¹²⁶

Prava iz socijalne skrbi ostvaruju se prema Zakonu o socijalnoj skrbi¹²⁷ koji propisuje na koji se način i pod kojim uvjetima prava mogu ostvariti. Za neka je prava propisan imovinski cenzus, primjerice, stalna pomoć, dok je za neka prava propisano zdravstveno stanje, primjerice, status roditelja njegovatelja, a za neka oboje, primjerice, osobna invalidnina.

¹²³ ALINČIĆ *et al.*, *op. cit.*, (bilj. 3), str. 390.

¹²⁴ ObZ 2007. čl. 183.

¹²⁵ ObZ 2007. čl. 182.

¹²⁶ ALINČIĆ *et al.*, *op. cit.*, (bilj. 3), str. 390.

¹²⁷ ZSS 2007.

Kao druge prihode Korać Graovac ističe darove, ostvareno uzdržavanje na temelju sklopljenog ugovora o doživotnom ili dosmrtnom uzdržavanju, kao i svi drugi izvori stečeni na zakonom dopušten način.

Autorica nadalje ističe kako su životne potrebe štićenika ovisne o dobi i zdravstvenom stanju. Često su životne potrebe punoljetnih štićenika povećane i to zbog potrebe za pojačanom medicinskom njegom. Štićenici često nisu sposobni za rad i to ili zbog maloljetnosti ili zbog lošeg zdravstvenog stanja. Skrbnik je pri trošenju sredstava dužan postupati kao dobar domaćin i voditi računa o razmjernosti potrošenih sredstava s dobrobiti koju njihovim trošenjem štićenik dobiva. Za raspolaganje sredstvima, skrbnik će često trebati i odobrenje, savjet ili uputu centra za socijalnu skrb.¹²⁸ Odobrenje, savjet ili uputu će trebati jer je u interesu štićenika očuvanje njegove imovine ili njezino uvećanje i zato jer vrlo važno paziti na koji način se njome upravlja.

Osobna prava imaju, ili bi trebala imati prednost pred imovinskim pravima u smislu da se ova druga trebaju koristiti kako bi se unaprijedili životni uvjeti štićenika i njegova osobnost. Budući da je predmet ovoga rada zaštita osobnosti osobe lišene poslovne sposobnosti o imovinskim pravima štićenika nećemo detaljnije raspravljati.

4.3. Nadzor rada skrbnika

Rad skrbnika se nadzire. Nadzor provodi centar za socijalnu skrb. Nadzor se provodi stalno, a nadzor može biti neposredan i posredan. Neposredan nadzor provodi se, primjerice, izlaskom na teren i uvidom u životne prilike štićenika. Posredni nadzor provodi se putem izvješća skrbnika. Svrha nadzora je zaštita štićenika jer bi skrbnik mogao namjerno ili slučajno oštetiti prava i interese štićenika. Osnovni instrument nadzora rada skrbnika je izvješće skrbnika.¹²⁹ Obiteljski zakon propisuje kako je skrbnik dužan svakih šest mjeseci i kad to zatraži centar za socijalnu skrb podnijeti izvješće o svojem radu i o stanju štićenikove imovine. Ako je skrbnik po Obiteljskom zakonu dužan uzdržavati štićenika, on je dužan svake godine i kad to zatraži centar za socijalnu skrb podnijeti izvješće o svojem radu i stanju štićenikove imovine. U izvješću skrbnik mora navesti kako se brinuo o osobi štićenika i o zaštiti njegovih prava i dobrobiti te podatke o upravljanju i raspolaganju štićenikovom imovinom, o prihodima i rashodima štićenika i druge podatke značajne za osobu štićenika u proteklom razdoblju. Kod neposrednog skrbništva, izvješće podnosi zaposlenik centra koji izvješće predaje stručnom vijeću centra za socijalnu skrb. Centar za socijalnu skrb dužan je razmotriti izvješće skrbnika i u slučaju potrebe poduzeti odgovarajuće mjere radi zaštite dobrobiti štićenika.¹³⁰

U izvješću skrbnik mora navesti kako se brinuo o osobi štićenika, a to označi da mora opisati u kakvim životnim uvjetima štićenik živi, gdje se štićenik u izvještajnom razdoblju nalazio (u svojoj obitelji, udomiteljskoj obitelji u ustanovi). Također mora opisati zdravstveno stanje štićenika i to je, ako bolestan, potrebno je opisati bolest i trajanje bolesti, kao i dati podatke o liječenju. Potrebno je navesti čime se štićenik bavio, je li radio, školovao se, stručno osposobljavao te pobliže opisati gdje i s kakvim uspjehom. Također je potrebno opisati i sve drugo značajno za osobu štićenika. Neovisno o skrbniku, djelatnik je centra za socijalnu skrb dužan pratiti prilike u kojima štićenik živi, najmanje ga dva puta godišnje obići i obići ga kad to traži skrbnik ili štićenik. Djelatnik centra za socijalnu skrb je dužan podnijeti izvješće o obilasku štićenika.¹³¹

¹²⁸ ALINČIĆ *et al.*, *op. cit.*, (bilj. 3), str. 391.

¹²⁹ ALINČIĆ *et al.*, *op. cit.*, (bilj. 3), str. 395.

¹³⁰ ObZ 2007., čl. 187.

¹³¹ Podatke iz prakse (na primjeru skrbničkih spisa iz jednog od centara za socijalnu skrb na području Zagreba) koji se odnose na pitanja zaštite osobnosti odraslih štićenika, kao i na pitanja osobnog stanja štićenika (mjesto

U izvješću skrbnik mora opisati podatke o upravljanju i raspolaganju štíćenikovom imovinom, o prihodima i rashodima štíćenika. Ove podatke mora dokumentirati, a to znači kako mora priložiti račune za sve važnije troškove. Ovaj dio izvješća treba sadržavati podatke o izvorima, iznosu, popisu i opisu štíćenikovih redovitih i izvanrednih prihoda, o iznosu i opisu redovnih i izvanrednih rashoda, o svrsi za koju je imovina utrošena, kao i podaci o imovini koja je utrošena, o broju i datumu rješenja kojim je dano odobrenje za opterećenje ili otuđenje imovine i o stanju imovine štíćenika na dan podnošenja izvješća.¹³² Centar za socijalnu skrb provjerava stanje imovine na način da uspoređuje početno i trenutno stanje imovine.

Izvješće koje podnosi skrbnik, podnosi se pismeno ili usmeno na zapisnik.¹³³ Bez obzira na usmenu predaju izvješća, potrebno je priložiti dokumentaciju o imovini. To je iz razloga što se moraju priložiti računi o važnijim troškovima, popis i opis prihoda i rashoda, svrha utrošene imovine.¹³⁴

Prema Obiteljskom zakonu centar za socijalnu skrb je dužan razmotriti izvješće skrbnika i u slučaju potrebe poduzeti odgovarajuće mjere radi zaštite dobrobiti štíćenika. Te mjere mogu biti upozorenje skrbniku da ne obavlja svoju dužnost na odgovarajući način, pomoć skrbniku pri obavljanju dužnosti, zaštita imovinskih interesa štíćenika, povezivanje skrbnika na odgovornost, razrješenje skrbnika i imenovanje novog skrbnika štíćeniku kao i druge mjere koje se poduzimaju kako bi se zaštitilo štíćenika.¹³⁵

Rad skrbnika, osim preko izvješća, može se kontrolirati i sredstvom koje se naziva pritužba na rad skrbnika.

Obiteljski zakon propisuje kako štíćenik, njegov bračni drug, srodnici u ravnoj lozi, pravosudna tijela, tijela državne uprave, lokalne samouprave, socijalne, zdravstvene i prosvjetne ustanove mogu podnijeti pritužbu na rad skrbnika centru za socijalnu skrb.¹³⁶

Centar za socijalnu skrb ispituje osnovanost pritužbe i poduzima zakonom određene mjere. Štíćenik, njegov bračni drug, srodnici u ravnoj lozi, pravosudna tijela, tijela državne uprave, lokalne samouprave, socijalne, zdravstvene i prosvjetne ustanove mogu podnijeti ministarstvu nadležnom za poslove socijalne skrbi pritužbu na rad centra za socijalnu skrb u svezi s obavljanjem pojedinih skrbničkih poslova. Ako je pritužba osnovana, ministarstvo daje upute centru za socijalnu skrb kako treba postupiti i određuje rok u kojem je dužan dostaviti obavijest o poduzetim radnjama.¹³⁷

Pritužba na rad centra za socijalnu skrb podnosi se ministarstvu nadležnom za poslove socijalne skrbi jer je ono nadređeno centru i ovlašteno je nadzirati rad centara za socijalnu skrb i to prema pravilima o socijalnoj skrbi. Kao što centar ispituje osnovanost pritužbe i poduzima zakonom određene mjere prema skrbniku, tako i ministarstvo mora ispitati osnovanost navoda iz pritužbe. Centar za socijalnu skrb i ministarstvo mogu pribaviti podatke o nedostacima ili nepravilnostima u radu skrbnika ili centra za socijalnu skrb surađujući s tijelima državne uprave, lokalne samouprave, pravnim i fizičkim osobama. Ako ministarstvo utvrdi osnovanost pritužbe, tada ono daje upute centru za socijalnu skrb kako treba postupiti i određuje rok u kojem je centar dužan dostaviti obavijest o poduzetim radnjama.¹³⁸

stanovanja, obrazovanje, zapošljavanje, slobodno vrijeme, druženje i emocionalne veze...) v. u: MILAS KLARIĆ, *op. cit.* (bilj. 50), str. 412.-442.

¹³² ALINČIĆ *et al.*, *op. cit.*, (bilj. 3), str. 395.

¹³³ ObZ 2007., čl. 187. st. 3.

¹³⁴ ALINČIĆ *et al.*, *op. cit.*, (bilj. 3), str. 396.

¹³⁵ *Ibid.*, str. 396.

¹³⁶ ObZ 2007., čl. 204.

¹³⁷ ObZ 2007., čl. 204.

¹³⁸ ALINČIĆ *et al.*, *op. cit.*, (bilj. 3), str. 397.

4.3.1. Odgovornost skrbnika

U radu skrbnika može se utvrditi nepravilnost. Nepravilnosti mogu nastati činjenjem ili propuštanjem, neskrivljeno ili skrivljeno. Ako se u radu skrbnika utvrdi nepravilnost moguća je :

materijalna odgovornost, kaznena odgovornost, poduzimanje mjera centra za socijalnu skrb prema skrbniku i razrješenje skrbnika i imenovanje novoga skrbnika.¹³⁹

Što će se poduzeti prema skrbniku ovisi o stupnju nepažnje skrbnika.

Materijalna odgovornost nastaje kada skrbnik skrivljeno nanese štetu štíćeniku u obavljanju svojih poslova i kad štíćenik nanese štetu trećoj osobi.¹⁴⁰ Obiteljski zakon propisuje kako će centar za socijalnu skrb utvrditi iznos štete i pozvati skrbnika da je u određenom roku naknadi, te istovremeno podnijeti zahtjev sudu da se štíćenikova tražbina osigura na skrbnikovoj imovini.

Ako skrbnik u određenom roku ne naknadi štetu, centar za socijalnu skrb će izravno ili preko posebnog skrbnika podnijeti tužbu za naknadu štete.¹⁴¹

Često centar za socijalnu skrb razrješuje skrbnika dužnosti i imenuje novog skrbnika, ako je došlo do nanošenja štete štíćeniku. Rijetko skrbnik, nakon nanošenja štete štíćeniku nastavlja obavljati dužnost skrbnika, što je, naravno u interesu štíćenika. Ako centar za socijalnu skrb utvrdi elemente i za kaznenu odgovornost, dužan je pokrenuti kazneni postupak protiv skrbnika.

Kao što je već rečeno, skrbnik odgovara za štetu koju štíćenik nanese trećoj osobi. Skrbnik odgovara za štetu ako je njegov štíćenik osoba nesposobna za rasuđivanje ili ako je maloljetna i to ako je u vrijeme počinjenja štete štíćenik bio ili je trebao biti pod nadzorom skrbnika. Skrbnik se može osloboditi odgovornosti za štetu ako dokaže kako je nadzor obavljao na način na koji je obavezan ili da bi šteta nastala i pri brižljivom obavljanju nadzora.¹⁴²

Skrbnik može odgovarati i kazneno. Ako počinjeno kazneno djelo štíćeniku vrijeđa osobna ili imovinska prava, ono predstavlja otegotnu okolnost skrbniku i to zato što bi skrbnik trebao biti osoba od povjerenja. Time se dodatno štiti štíćenik. Neka od kaznenih djela, koja ističe Korać Graovac¹⁴³ su zlorabica povjerenja,¹⁴⁴ zapuštanje i zlostavljanje djeteta ili maloljetne osobe,¹⁴⁵ izvanbračni život s maloljetnom osobom,¹⁴⁶ spolni odnošaj zlorabicom položaja,¹⁴⁷ utaja¹⁴⁸ i drugi.

Druge mjere koje se mogu poduzeti prema skrbniku su pomoć skrbniku, imenovanje skrbnika za poseban slučaj za obavljanje pojedinih poslova, razrješenje skrbnika. Ako se skrbnika razrješuje dužnosti, centar za socijalnu skrb imenuje novog skrbnika jer štíćenik ne smije ostati bez zaštite skrbnika.¹⁴⁹

¹³⁹ O navedenim oblicima odgovornosti skrbnika v. detaljno u: MILAS KLARIĆ, *op. cit.* (bilj. 50), str. 378.- 384.

¹⁴⁰ ALINČIĆ *et al.*, *op. cit.*, (bilj. 3), str. 397.

¹⁴¹ ObZ 2007, čl. 190. st. 2., 3.

¹⁴² ALINČIĆ *et al.*, *op. cit.*, (bilj. 3), str. 397.

¹⁴³ *Ibid.*, str. 399.

¹⁴⁴ Kazneni zakon, NN 110/97, Ispravak Kaznenog zakona, NN 22/98

Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske broj U-I-241/2000 od 10. svibnja 2000. , NN 50/00, Odluka o proglašenju Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona, NN 129/00, Zakon o izmjenama Kaznenog zakona, NN 51/01, Zakon o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona, NN 111/03, Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske broj: U-I-2566/2003, U-I-2892/2003 od 27. studenoga 2003., NN 190/03., Zakon o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona, NN 105/04, Ispravak Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona, NN 84/05, Zakon o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona, NN 71/06, Zakon o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona, NN 110/07, Zakon o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona, NN 152/08 (dalje: KZ 2008.), čl. 227.

¹⁴⁵ KZ 2008., čl. 213.

¹⁴⁶ *Ibid.*, čl. 214.

¹⁴⁷ *Ibid.*, čl. 191.

¹⁴⁸ *Ibid.*, čl. 220.

¹⁴⁹ ALINČIĆ *et al.*, *op. cit.*, (bilj. 3), str. 399.

4.4. Prava skrbnika

Obiteljski zakon propisuje kako skrbnik ima pravo na mjesečnu naknadu, ovisno o njegovu radu i zalaganju u zaštiti štíćenikovih prava i dobrobiti. Pravo na naknadu nema skrbnik koji je po Obiteljskom zakonu dužan uzdržavati štíćenika. Skrbnik ima pravo na naknadu opravdanih troškova koju mu odobri centar za socijalnu skrb. Skrbnik zaposlen u centru za socijalnu skrb ima pravo na mjesečnu naknadu za poslove skrbništva koje uz posebno odobrenje ravnatelja obavlja izvan uredovnog vremena.¹⁵⁰

Iz zakonskih se odredbi može zaključiti kako skrbnik zaposlen u centru za socijalnu skrb, koji dužnost skrbništva obavlja za vrijeme uredovnog radnog vremena, nema pravo na naknadu.

Građane se, naknadom, nastoji potaknuti na obavljanje dužnosti skrbnika. Naknada za sve nije ista i to zato što svi skrbnici nemaju jednako zahtjevno skrbništvo, a i svi se ne zalažu jednako. Visina iznosa i način isplate propisuje se posebnim pravilnikom, a propisuje ga ministar nadležan za poslove skrbništva, kako što je već prethodno objašnjeno. Skrbniku za poseban slučaj naknada se isplaćuje jednokratno i to nakon obavljanja posla, a visina naknade ovisi o složenosti i trajanju poslova koje je obavio. Prema Obiteljskom zakonu, a kako je već navedeno skrbnik ima pravo na naknadu opravdanih troškova koju mu odobri centar za socijalnu skrb. Opravdanost troškova znači da moraju biti potrebni za zaštitu prava i interesa štíćenika.

Naknade skrbniku isplaćuju se iz prihoda i imovine štíćenika i to na isti način kao što se namiruju životne potrebe štíćenika, ako se time ne ugrožava podmirenje osnovnih životnih potreba štíćenika. Ako se na ovaj način ne može isplatiti naknada skrbniku, ona se isplaćuje na teret sredstava socijalne skrbi.¹⁵¹

4.5. Prestanak dužnosti skrbnika

Do prestanka dužnosti skrbnika dolazi

- 1) smrću skrbnika
- 2) razrješenjem skrbnika dužnosti
- 3) prestankom skrbništva.

1) *Smrt skrbnika*

Dužnost skrbnika ne može se naslijediti niti voljom prenijeti na drugu osobu. Dužnost je vezana za osobu skrbnika. U slučaju smrti skrbnika imenuje se novi skrbnik i to najčešće djelatnik centra za socijalnu skrb dok se ne nađe osoba koja bi ispunjavala uvjete potrebne za obavljanje dužnosti skrbnika. Centar za socijalnu skrb također utvrđuje i osobno i imovinsko stanje štíćenika što je potrebno za preuzimanje obveza novog skrbnika.¹⁵²

2) *Razrješenje skrbnika dužnosti*

“Centar za socijalnu skrb razriješit će skrbnika dužnosti, ako utvrdi da je u obavljanju dužnosti nemaran, da ugrožava štíćenikove interese, da zlorabi svoje ovlasti ili ako ocijeni da bi za štíćenika bilo korisnije da mu se imenuje drugi skrbnik.

¹⁵⁰ ObZ 2007., čl. 188.

¹⁵¹ *Ibid.*, čl. 188., 189.

¹⁵² ALINČIĆ *et al.*, *op. cit.*, (bilj. 3), str. 402.

Centar za socijalnu skrb zatražit će štíćenikovo mišljenje o razrješenju njegova skrbnika, ako je on sposoban shvatiti o čemu se radi.

“Centar za socijalnu skrb razriješit će skrbnika dužnosti kad on to zatraži, a najkasnije u roku od dva mjeseca od dana podnošenja zahtjeva.”¹⁵³

Obiteljski zakon propisuje dužnost skrbnika predaje izvješća i ovlašćuje centar za socijalnu skrb da odredi rok u kojem je potrebno obaviti primopredaju dužnosti. O primopredaji se sastavlja zapisnik kojemu su nazočni službenik centra, skrbnik kojemu prestaje dužnost, novi skrbnik i štíćenik i to ako je sposoban shvatiti o čemu se radi. U slučaju nepodnošenja izvješća ili neprisustvovanja primopredaji dužnosti, centar upoznaje novog skrbnika s osobnim i imovinskim stanjem štíćenika.¹⁵⁴

3) Prestanak skrbništva

Jelavić ističe kako skrbništvo prestaje smrću štíćenika ili prestankom okolnosti zbog kojih je osoba stavljena pod skrbništvo.¹⁵⁵

“U slučaju prestanka skrbništva centar za socijalnu skrb pozvat će skrbnika da u određenom roku podnese izvješće o svojem radu i stanju štíćenikove imovine, te da preda imovinu na upravljanje štíćeniku ili njegovu roditelju ili posvojitelju. Predaja se obavlja u nazočnosti skrbnika, štíćenika, roditelja ili posvojitelja i službenika centra za socijalnu skrb, o čemu se sastavlja zapisnik.”¹⁵⁶

5. Zaključak

Skrbništvo je obiteljskopравни institut namijenjen zaštiti pojedinih, zakonom određenih osoba koji zbog svoje dobi, duševnih smetnji ili drugih razloga nisu u stanju brinuti o vlastitim pravima, potreba i interesima i/ili ugrožavaju prava i interese dugih osoba.

Skrbništvom za maloljetne osobe, skrbništvom i roditeljskom skrbi za punoljetne osobe, skrbništvom za posebne slućajeve – posebnim skrbnikom postignuta je cjelokupna zaštita osoba koje se nisu u stanju brinuti o svojim pravima i obvezama.

Zaštita odraslih osoba lišenih poslovne sposobnosti provodi se primjenom instituta skrbništva i roditeljskom skrbi za punoljetne osobe. Iako ne dvojimo u važnost i nužnost sveukupne brige skrbnika, kako o osobnim, tako i o imovinskim pravima i interesima štíćenika, zaštiti osobe nesumnjivo dajemo prednost. Briga o osobnosti štíćenika posebice bi se trebala iskazivati kroz pravni status skrbnika u pogledu odlučivanja o pitanjima zdravlja štíćenika, posebice o medicinskim zahvatima. Nadalje, od izuzetne važnosti smatramo i odluke koje se odnose na mogućnost obrazovanja, zapošljavanja, odluka o mjestu stanovanja, mogućnostima samostalnog stanovanja, ali i odluke koje se odnose na slobodno vrijeme, druženje i sl.

Svakako, ne zaboravljamo da briga o imovini štíćenika omogućuje ostvarivanje kvalitetne zaštite navedenih i drugih prava i interesa odraslih štíćenika iz područja zaštite osobnosti.

Izbor osobe skrbnika, kao i precizno normativno određivanje skrbnikovih ovlasti i dužnosti ponajviše pridonosi kvaliteti sveobuhvatne skrbnićke zaštite odraslih, kao i zaštiti njihovog dostojanstva i ljudskih prava.

¹⁵³ ObZ 2007., čl. 192. Pri tome skrbnik nije dužan navoditi razloge svoje odluke. Međutim, razlozi su često npr. starija dob skrbnika, pogoršanje zdravlja skrbnika i nemogućnost daljnje brige o skrbniku, ali i nesuglasice u odnosu sa štíćenikom.

¹⁵⁴ ObZ 2007., čl. 193.

¹⁵⁵ ALINĆIĆ *et al.*, *op. cit.* (bilj. 13), str. 100.

¹⁵⁶ ObZ 2007., čl. 194.

Zusammenfassung

Den Erwachsenen, die infolge einer Geistesstörung oder aus anderen Gründen nicht imstande sind, sich um eigene Rechte, Bedürfnisse oder Interessen zu kümmern oder die Rechte und Interessen anderer Personen gefährden, kann die Geschäftsfähigkeit zum Teil oder zur Gänze entzogen werden. Der Schutz der Personen, denen die Geschäftsfähigkeit entzogen wurde, wird durch das familienrechtliche Institut der Betreuung geltend gemacht. Obwohl zu den Befugnissen und Verpflichtungen des Betreuers, abhängig vom Gerichtsurteil bezüglich des Entzugs der Geschäftsfähigkeit, in der Regel auch die Sorge um das Vermögen zählt, ist der Persönlichkeitsschutz des erwachsenen Mündels eine der bedeutendsten Fragen aus dem Bereich der Menschenrechte der Personen mit Geistesstörungen. Die vorliegende Arbeit beschäftigt sich mit Befugnissen, Pflichten und Rechten der Betreuer im Persönlichkeitsschutz des erwachsenen Mündels.

Schlüsselwörter: Betreuung, Geschäftsfähigkeit, Persönlichkeitsschutz, Menschenrechte der Personen, die an einer Geistesstörung leiden, Betreuerstatus